

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ, ОПОДАТКУВАННЯ ТА
АУДИТУ**

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

КОВАЛЬЧУК ВІКТОРІЯ ВІКТОРІВНА

УДК:657.1.351

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ НАЯВНОСТІ І
ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ**

Спеціальність 071 – облік і оподаткування

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело

В.В. Ковальчук

Науковий керівник
Савченко Наталія Миколаївна,
кандидат економічних наук, доцент

Житомир – 2021

Робота виконана на кафедрі бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту Поліського національного університету

Рецензент: _____
(місце роботи, посада, підпис і прізвище та ініціали)

Висновок комісії за результатами попереднього захисту:

Голова комісії _____
(підпис) _____
(прізвище та ініціали)

Висновок кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту за результатами попереднього захисту:

Протокол засідання кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту № __ від _____ року.

Завідувач кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту
д.е.н., проф. Мороз Ю.Ю.
_____ (підпис)

« __ » _____ р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Студентка _____ Ковальчук В.В. _____ захистила кваліфікаційну
(прізвище та ініціали)
роботу з оцінкою за шкалою ECTS _____, сума балів _____ за національною шкалою з оцінкою _____

Секретар ЕК _____
(підпис) _____
(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Ковальчук В.В. Організація обліку та контролю наявності і використання основних засобів

Кваліфікаційна робота на здобуття наукового освітнього ступеня магістра за спеціальністю 071 – облік і оподаткування. – Поліський національний університет, Міністерства освіти і науки України, Житомир, 2021

В кваліфікаційній роботі розглянуто теоретико-методологічні основи обліку і контролю наявності та використання основних засобів. Розглянуто економічний зміст основних засобів як об'єкту обліку та контролю, зроблено критичний огляд нормативно-правового забезпечення, вивчено порядок оцінки основних засобів, проведений огляд проблемних аспектів організації обліку та контролю основних засобів.

Проведено дослідження стану організації обліку та контролю наявності і використання основних засобів на прикладі ПП «Лівіна», а саме: розглянуто особливості формування елементів облікової політики, наведено перелік первинної документації, що використовується для відображення надходження та руху основних засобів, охарактеризовано аналітичний розріз ведення обліку та порядок відображення операцій на рахунках бухгалтерського обліку. Встановлено, що основним методологічним інструментарієм контролю в досліджуваному підприємстві є інвентаризація. З метою удосконалення системи контролю, пропонуємо запровадити в підприємстві систему внутрішнього контролю. Для цього розроблено алгоритм проведення внутрішнього контролю за основними засобами, який буде координувати діяльність суб'єктів контрольних перевірок.

Розроблено інноваційний проект організації обліку та контролю наявності та використання основних засобів в якому наведено можливі напрямки удосконалення форм первинного відображення операцій, пов'язаних з рухом основних засобів, визначено порядок гармонізації вітчизняних стандартів обліку із міжнародними в частині ведення обліку основних засобів.

Ключові слова: основні засоби, необоротні активи, внутрішній контроль, бухгалтерський облік, амортизація, інвентаризація, оцінка

ABSTRACT

Kovalchuk V.V. Organization of accounting and control of the availability and use of fixed assets

Qualification work for obtaining a scientific master's degree in specialty 071 - accounting and taxation. - Polissya National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Zhytomyr, 2021.

The theoretical and methodological bases of accounting and control of the availability and use of fixed assets are considered in the qualification work. The economic content of fixed assets as an object of accounting and control is considered, a critical review of regulatory and legal support is made, the order of assessment of fixed assets is studied, the review of problematic aspects of the organization of accounting and control of fixed assets is carried out.

A study of the state of accounting and control of the availability and use of fixed assets on the example of PE "Livina", namely: considered the peculiarities of the formation of accounting policies, a list of primary documentation used to reflect the receipt and movement of fixed assets, characterized the analytical section of accounting and the order of reflection of operations on accounting accounts. It is established that the main methodological tool of control in the researched enterprise is inventory. In order to improve the control system, we propose to introduce an internal control system in the enterprise. For this purpose, an algorithm for conducting internal control over fixed assets has been developed, which will coordinate the activities of the subjects of control inspections.

An innovative project of accounting and control of the availability and use of fixed assets has been developed, which lists possible areas for improving the forms of primary reflection of operations related to the movement of fixed assets, defines the procedure for harmonizing domestic accounting standards with international fixed assets.

Keywords: fixed assets, non-current assets, internal control, accounting, depreciation, inventory, valuation

ЗМІСТ

Вступ	5
Розділ 1. Організаційні основи обліку та контролю наявності і використання основних засобів	10
1.1 Економічний зміст основних засобів як об'єкту обліку та контролю	10
1.2 Організація обліку та контролю наявності і використання основних засобів	17
1.3 Характеристика та аналіз господарської діяльності ПП «Лівіна»	21
Розділ 2. Облік і контроль наявності і використання основних засобів	25
2.1 Завдання та роль облікової-контрольної системи щодо наявності та використання основних засобів	25
2.2 Облік наявності і використання основних засобів	30
2.3 Система та інструменти контролю наявності та використання основних засобів	35
Висновки	41
Список використаних джерел	44
Додатки	50
Інноваційний проект організації обліку та контролю наявності та використання основних засобів	73

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Основні засоби являють основою складу необоротних активів будь-якого суб'єкта господарювання, що здійснюють свою діяльність в межах різноманітних галузей вітчизняної економіки. В зв'язку з цим від ефективності їх використання в господарській діяльності в певній мірі залежить фінансова стабільність підприємства та загальний результат діяльності. Для досягнення бажаного рівня ефективності використання основних засобів необхідним є управління процесами їх надходження, використання та вибуття. Основним інформаційним підґрунтям процесу управління основними засобами є системи обліку та контролю. Це викликає необхідність до посилення вимог в організації обліково-контрольної системи в напрямку підвищення оперативності облікових даних, повноти охоплення господарських операцій, пов'язаних із основними засобами за для інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень користувачами інформації. Раціональність в організації обліково-контрольної системи наявності, руху та використання основних засобів забезпечить скорочення непродуктивних витрат.

Питання обліку і контролю наявності та використання основних засобів були предметом дискусій як вітчизняних, так і зарубіжних вчених та ніколи не втрачали свою актуальність. Особливо слід відмітити наукові доробки таких вітчизняних вчених як: З.М. Борисенка, С.Ф. Голова, Н.Г. Виговської, В.П. Завгороднього, Н.М. Лисенка, В.М. Пархоменка, М.С. Пушкаря, В.В. Сопка, С. В. Хоми, П.Я. Хомина та М. Г. Чумаченка. Що стосується розгляду даного проблемного питання в працях зарубіжних вчених, то тут слід відмітити праці Дж. Ріса, Л.І. Кулікової, М. Ванбрета, Я. В. Соколова. В своїх наукових працях вчені розглядали економічний зміст категорії «основні засоби», проблемні аспекти нормативно-правового забезпечення обліку та контролю, шляхам підвищення ефективності використання основних засобів та іншим питанням. Проте існує низка проблемних питань, що потребують проведення

подальших наукових досліджень та практичного вивчення. Так, наприклад, залишається недослідженим в повній мірі взаємоузгодженість підсистем бухгалтерського обліку основних засобів, а саме: фінансового, управлінського та податкового. Дискусійність теоретичних та практичних аспектів обліку та контролю наявності, використання та вибуття основних засобів зумовили вибір тему представленої наукової роботи.

Мета та завдання дослідження. Метою представленої роботи є дослідження теоретичних та практичних аспектів обліку і контролю наявності та виростання основних засобів, а також розробка інноваційного проекту за темою дослідження. Відповідно до поставленої мети було визначено перелік основних завдань, що спрямовані на її досягнення:

- розглянути організаційні основи обліку та контролю наявності і використання основних засобів;
- дати характеристику та провести аналіз діяльності досліджуваного суб'єкта господарювання;
- окреслити завдання та роль облікової-контрольної системи щодо наявності та використання основних засобів;
- вивчити особливості ведення обліку наявності і використання основних засобів;
- охарактеризувати систему та інструменти контролю наявності та використання основних засобів;
- розробити інноваційний проект організації обліку та контролю наявності та використання основних засобів.

Об'єктом дослідження є процес бухгалтерського обліку та контролю наявності та використання основних засобів в ПП «Лівіна» Малинського району Житомирської області. *Предметом дослідження* є комплекс теоретичних, організаційних та практичних аспектів обліку та контролю наявності та використання основних засобів

Методи дослідження. В ході написання кваліфікаційної роботи були використані як загальнонаукові, так і специфічні методи досліджень, а саме:

діалектичний метод пізнання (дослідження економічного змісту категорії «основні засоби»), методи дедукції та дедукції (проведення оцінки розвитку обліково-контрольної системи щодо наявності та використання основних засобів), метод узагальнення (при формуванні висновків та виокремленні шляхів удосконалення ведення обліку та здійснення контролю за наявністю та рухом основних засобів), спостережень (в ході оцінки практичного досвіду ведення обліку основних засобів в досліджуваному підприємстві), асоціацій та аналогії (при розробці інноваційного проекту щодо організації обліку та контролю наявності та використання основних засобів) та інші методи досліджень. З метою групування інформаційних даних, що були зібрані в ході досліджень, а також для побудови таблиць, графіків використовувались сучасні інформаційні технології та пакет прикладних програм Microsoft Excel.

Інформаційною базою дослідження виступили теоретичні положення чинних нормативно-правових актів за темою дослідження (Закони України, НПСБО, МСБО, МФЗ, Методичні рекомендації з обліку основних засобів, інструкції та ін.), наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з проблемних питань щодо ведення обліку основних засобів та здійснення контролю. Практична частина кваліфікаційної роботи підкріплена даними бухгалтерського обліку ПП «Лівіна» Малинського району Житомирської області за 2018-2020 роки, використана інформація щодо особливостей формування облікової політики в частині обліку основних засобів. Також було використані матеріали статей вітчизняних та зарубіжних періодичних видань, а також електронних фахових видань в мережі Інтернет.

Практичне значення кваліфікаційної роботи полягає в наведенні шляхів удосконалення обліку та контролю наявності та використання основних засобів в межах розробленого інноваційного проекту, за допомогою використання та ефективного поєднання сучасних інструментів наукових досліджень, інструментів стратегічного та оперативного управління, раціонально підбраного методологічного інструментарію тощо. Пропозиції наведені в кваліфікаційній роботі дадуть змогу удосконалити процеси обліку

та контролю наявності та використання основних засобів в досліджуваному підприємстві, підвищити релевантність обліково-контрольних даних, що є основою прийняття управлінських рішень.

РОЗДІЛ 1. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ НАЯВНОСТІ І ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

1.1 Економічний зміст основних засобів як об'єкту обліку та контролю

При здійсненні діяльності будь-який суб'єкт господарювання використовує засоби праці. Основою засобів праці у вітчизняних підприємствах є основні засоби, які складають значну питому вагу в складі активів підприємства і одними із головних об'єктів обліку та контролю через значну свою вартість (таб.1.1):

Як показують проведені дослідження економічного змісту основних засобів та розгляд проблемних аспектів обліку таких об'єктів завжди були в центрі уваги вчених та практиків. Так, слід відмітити наукові доробки таких вчених як: Ф.Ф. Бутинця, Л.К. Сука, М.Т. Білухи, Г.Г. Кірейцева, О.Ф. Покропивного, М.С. Пушкаря, Л.С. Шатковської та ін.

Перш ніж визначити особливості ведення обліку та здійснення контролю наявності та використання основних засобів доцільним є вивчення визначення категорії «основні засоби», що наводяться в нормативно-правових актах. До них відносять Податковий кодекс України та НПСБО 7 «Основні засоби». Відповідно до НПСБО 7 під основними засобами розуміють матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання експлуатації) яких більше одного року, або операційного циклу, якщо він довший за рік [32].

Відповідно до ПКУ, основні засоби - це матеріальні активи, у тому числі запаси корисних копалин, наданих у користування ділянок надр (крім вартості землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг

Таблиця 1.1

Вартісна оцінка основних засобів в розрізі видів економічної діяльності за 2013-2020 роки*

Види економічної діяльності	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Усього	10401324	13752117	7641357	8177408	7733905	9610000	9574186	10577278
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	156013	171392	210169	270467	341622	407146	469383	540463
Промисловість	1749110	1937821	3842517	3072954	2454483	3271669	3455860	4023577
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	309757	362722	379055	410018	422959	411806	429722	509923
Переробна промисловість	599980	756277	1656971	1792101	1168230	1257573	1150463	1630237
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	773134	758886	1736058	796558	781271	1423237	1719131	1786632
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	66239	59936	70433	74277	82023	179053	156544	96785
Будівництво	82646	64352	62090	72810	78704	91715	117057	131066
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	123041	125507	135378	175422	195377	215625	304498	362677
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	6403272	9752902	1418312	1562079	1280369	1729587	1187183	1159770
Тимчасове розміщування й організація харчування	32622	27276	27985	29772	28786	30964	36209	39140
Інформація та телекомунікації	70222	69440	76546	94243	111757	127085	129537	152297
Фінансова та страхова діяльність	57048	49718	51238	70977	66275	68695	96103	99319
Операції з нерухомим майном	652366	533328	666855	804040	928615	1064119	1113248	1118271
Професійна, наукова та технічна діяльність	35188	29626	31347	38671	35319	35681	106765	113824
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	380938	333493	407506	1173933	1376683	1487471	1535779	1685465
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	380	389	581	615	264	307	452081	490308
Освіта	3246	3117	3117	3596	3785	4102	152681	173975
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	14001	11124	12912	21245	17359	27717	149008	217714
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	24684	23038	23581	20901	22306	22466	260239	263810
Надання інших видів послуг	2020	1822	2110	2775	2652	3201	8555	5602

*таблиця сформована за даними сайту http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/ibd/voz/voz_u/arh_voz_u.htm

загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 20 000 грн, невиробничих основних засобів і нематеріальних активів), що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 20 000 грн і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік) [46].

Для більш повного розуміння суті основних засобів доцільним є ознайомлення із позиціями вчених стосовно цього питання, що наведено в додатку А. Проведений аналіз сутності категорії «основні засоби», наведений у додатку А дає нам змогу зробити висновок, що в загальному під основними засобами слід розуміти матеріальні активи підприємств, що беруть безпосередню участь в господарській діяльності і у виробничому процесі зокрема, формуючи основу для створення капіталу.

Основні засоби, як основна складова засобів праці беруть участь у виробничих процесах більше одного року, зберігають при цьому свою натурально-речову форму до завершення строку корисного використання, поступово переносячи свою вартість на новостворений продукт частинами, по мірі нарахування амортизаційних відрахувань.

При веденні бухгалтерського обліку важливим є проведення оцінки вартості основних засобів при визнанні їх як об'єктів обліку та контролю, при їх використанні та вибутті. Відповідно до потреб та моменту проведення оцінки розрізняють такі терміни (таб. 1.2):

Відповідно по положень ПКУ, порядок ведення податкового обліку наближений до порядку ведення бухгалтерського обліку основних засобів. Пунктом 146.5 ст. 146 цього Кодексу встановлено, що первісна вартість основних засобів (кожного конкретного об'єкта) складається з таких витрат:

- суми, що сплачуються постачальникам активів та підрядникам за виконання будівельно-монтажних робіт (без непрямих податків);

Таблиця 1.2

Вартість основних засобів

№	Термін	Економічний зміст
1	Первісна вартість	фактична собівартість основних засобів у вартісному вимірнику або справедлива вартість інших господарських засобів, що сплачені або передані за придбані основні засоби. За первісною вартістю основні засоби зараховуються на баланс суб'єкта господарювання
2	Ліквідаційна вартість	розмір грошових коштів або вартість інших активів, що суб'єкт господарювання планує одержати при проведенні процесу ліквідації, продажу основних засобів після того як завершиться строк їх експлуатації. Витрати, що зв'язані із процесом реалізації основних засобів віднімаються від суми грошових коштів або вартості інших активів
3	Переоцінена вартість	вартість основних засобів, що одержана в ході здійснення процесу переоцінки (уцінки\дооцінки)
4	Залишкова вартість	розраховується шляхом знаходження різниці між первісною вартістю основного засобу та сумою нарахованого зносу. Саме залишкова вартість відображає реальний залишок вартості основних засобів, що належать підприємству. В зв'язку з цим при розрахунку балансових показників залишкова вартість включається до валюти балансу. При цьому потрібно пам'ятати, що залишкова вартість показник не постійний внаслідок періодичного нарахування зносу на основні засоби

- реєстраційні збори, державне мито та аналогічні платежі, що здійснюються у зв'язку з придбанням/отриманням прав на об'єкт основних засобів;
- суми ввізного мита;
- суми непрямих податків у зв'язку з придбанням чи створенням основних засобів (якщо вони не відшкодовуються платнику);
- витрати на страхування ризиків доставки основних засобів;
- витрати на транспортування, установлення, монтаж та налагодження основних засобів;
- фінансові витрати, включення яких до собівартості кваліфікаційних активів передбачено положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку;

- інші витрати, безпосередньо пов'язані з доведенням основних засобів до стану, в якому вони придатні для використання із запланованою метою [46].

Характеристика порядку та послідовності відображення оцінки основних засобів в залежності від джерел надходження наведено в додатку Б. Наведений в додатку Б порядок оцінки основних засобів є загальним, проте існують і спеціальні правила оцінки основних засобів, що використовуються в практичній діяльності підприємств. Так, наприклад, основний засіб може надійти у підприємство, у якості внеску до зареєстрованого (пайового) капіталу. В такому випадку первісна вартість такого основного засобу буде дорівнювати вартості, що погоджена із засновниками підприємства.

В ході обліку основних засобів та управління їх рівнем, порядком використання важливим є класифікаційний поділ. Поділ за групами, що використовується вітчизняними підприємствами наведений в ПКУ (додаток В).

Всі основні засоби, що знаходять своє відображення в балансі можна побачити у грошовому вимірнику, за допомогою якого стає можливим аналіз структури основних засобів, ступеню їх зношення, динаміку зміни. Облік використання основних засобів стосується змін, що можуть з ними відбуватися, а саме: поліпшення, переоцінка, нарахування амортизації, проведення інвентаризації.

Державний класифікатор України – Класифікація основних фондів (КОФ). ДК 013-97 (від 01.01.98р.) запроваджує основну структуру класифікації основних фондів (засобів). Вона була розроблена відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про концепцію побудови національної Статистики України і Державної програми переходу на міжнародну систему обліку і статистики» №326 від 04.05.1993 р., а також відповідно до постанови КМУ «Про затвердження Положення про порядок визначення амортизації» №1075 від 06.09.1996 р. Структура коду КОФ була

подана у вигляді такої схеми: група – X, підгрупа – X, клас – XXX, тип – XX [48].

Отже, існує декілька класифікаційних поділів, що наведені в чинних нормативно-правових актах та які використовуються в обліково-контрольній практиці вітчизняних підприємств. Проте, з нашої точки зору це викликає виникнення розбіжностей при формуванні показників, щодо основних засобів в фінансовій та податковій звітності, що суперечить інтегрованій системі ведення обліку в Україні.

Динаміка та структура основних засобів вітчизняних підприємств є об'єктом уваги державних органів, про що свідчать статистичні дослідження, які проводяться на державному рівні. Статистичні дані щодо змін, які відбуваються з основними засобами на загальнодержавному рівні наведено в додатку Г.

При веденні обліку основних засобів важливим є досконале володіння положеннями чинних нормативно-правових актів. Перелік нормативно-правових актів, що використовуються в практичній діяльності вітчизняних підприємств наведено в додатку Д. Також слід відзначити, що окремі підприємства(установи, організації) можуть додатково використовувати положення інших нормативно-правових актів, що повністю або частково враховують особливості (специфіку) здійснення господарської діяльності.

Так, наприклад, частина вітчизняних підприємств, що представляють суспільний інтерес або відносять до категорії публічних акціонерних товариств використовують в обліковій практиці міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності (МСБО, МСФЗ). Тому актуальним є розгляд обліку основних засобів за міжнародними стандартами.

Згідно з МСБО 16 [29] основні засоби – це матеріальні об'єкти, які:

а) утримуються для використання у виробництві або постачанні товарів чи наданні послуг, для надання в оренду іншим або для адміністративних цілей;

б) використовуватимуться протягом більше одного періоду. І хоча визначення терміна можна вважати подібним на визначення національних стандартів, проте при порівнянні цих двох документів можна побачити суттєві відмінності.

З визначення можна зробити такий висновок: МСБО 16 [29] не конкретизує, які саме об'єкти відносяться до основних засобів. Рішення про ідентифікацію об'єкту обліку, як основного засобу в складі активів приймає обліковий працівник, спираючись на свої професійні судження. При цьому бухгалтер враховує конкретні умови, а також обставини використання об'єкту основних засобів за призначенням та порядку нарахування амортизації. Співставлення положень НПСБО 7 та МСБО 8 наведено в додатку Ж.

Важливим є вивчення також проблемних аспектів обліку надходження, використання та вибуття основних засобів, що розкривають у своїх працях вітчизняні науковці. Огляд наукової літератури в частині розкриття проблемних аспектів обліку основних засобів наведено в додатку З.

Зокрема, П. Круш, В. Подвігіна та О. Клименко розглядають залежність оцінки основних засобів від характеру витрат, що пов'язані з поліпшенням об'єкта. На їх думку, у разі здійснення витрат довготривалого використання вартість поліпшення капіталізується, тобто включається до витрат періоду через амортизацію поліпшеного об'єкта. Якщо витрати не носять характеру довгострокового використання, то вони не мають впливу на оцінку поліпшених об'єктів і відносяться до витрат звітного періоду [23, с.50-51]. За всієї привабливості даного підходу авторами не надано чітких рекомендацій стосовно віднесення витрат до таких, що мають характер довгострокового використання.

Інша група авторів, серед яких Т. Войтенко, Д. Костюк, О. Піроженко [10, с.127-128], Н.М. Бондаренко [5], до робіт з поліпшення відносить заходи, що направлені на збільшення та відновлення майбутніх економічних вигід від використання об'єкта. Ці вчені вважають основним фактором впливу на

вартість поліпшеного об'єкта основних засобів від здійсненого поліпшення. За такою точкою зору збільшення первісної вартості об'єкта відбувається на суму здійснених робіт з модернізації, модифікації, реконструкції, добудови або дообладнання. Не впливають на вартість поліпшеного об'єкта ремонт та технічне обслуговування. Не досить правомірною виглядає спроба зазначених авторів відносити до поліпшення заходи, проведення яких спрямовано на підтримання (відновлення) робочого стану основного засобу та отримання в майбутньому первісних економічних вигід, що були властиві об'єкту на початку його використання, не передбачаючи їх включення до вартості поліпшеного об'єкта.

Проведений аналіз нормативно-правового забезпечення обліку надходження та використання основних засобів, а також критичний огляд проблем обліку, що знайшли своє відображення в наукових працях вчених дозволяє зробити висновок про те, що необхідним є подальше акцентування уваги порядку формування облікової політики за для удосконалення обліку основних засобів в аналітичних цілях.

1.2 Організація обліку та контролю наявності і використання основних засобів

Організація обліку основних засобів визначена як «процес цілеспрямованого вибору та безперервного упорядкування способів і прийомів збирання, обробки та видачі достовірної та своєчасної вихідної інформації про наявність, рух, збереження та використання основних засобів із метою прийняття управлінських рішень» [35, с. 241]. Отже, організація обліку та контролю наявності і використання основних засобів покликана забезпечувати належний рішень практичного ведення цієї ділянки обліку.

Ефективність та правильність ведення бухгалтерського обліку основних засобів забезпечує комплексний підхід до організації первинного, аналітичного, синтетичного обліку, тобто системне сприйняття облікових

даних для потреб управління. підхід до організації обліку основних засобів в будь-якому суб'єкті господарювання має ґрунтуватися на використанні процедур та методів бухгалтерського обліку

При організації обліку основних засобів в якості їх одиниці приймають інвентарний об'єкт. В зв'язку з цим за для забезпечення контролю стану надходження, використання та вибуття основних засобів, кожному об'єкту основних засобів при введенні його в експлуатацію присвоюють свій інвентарний номер. Цей номер буде використовуватись до вибуття таких об'єктів обліку, іншими словами протягом всього строку корисного використання конкретним підприємством.

Організація обліку основних засобів та контролю за порядком їх використання, надходження та вибуття, передбачає формулювання головних завдань перед системою:

- своєчасне та правильне документування всіх операцій, пов'язаних з надходження, використанням, вибуттям та контролем основних засобів в системі первинних та зведених документів;
- перевірка стану зберігання та використання основних засобів;
- контроль витрат на здійснення капітальних інвестицій, проведення капітального ремонту та модернізації таких об'єктів обліку;
- правомірність використання методу нарахування амортизації та правильність, своєчасність її нарахування;
- формування інформаційного масиву, що документально підтверджений, щодо порядку використання основних засобів в місцях їх експлуатації;
- визначення фінансового результату від вибуття основних засобів внаслідок їх реалізації;
- правильність та своєчасність врегулювання виявлених інвентаризаційних різниць та ін.

Організація обліку надходження та використання основних засобів передбачає формування кожним суб'єктом господарювання облікової

політики. Елементи облікової політики виокремлюються з урахуванням положень чинних нормативно-правових актів. Елементи облікової політики щодо основних засобів наведені на рис.1.1:

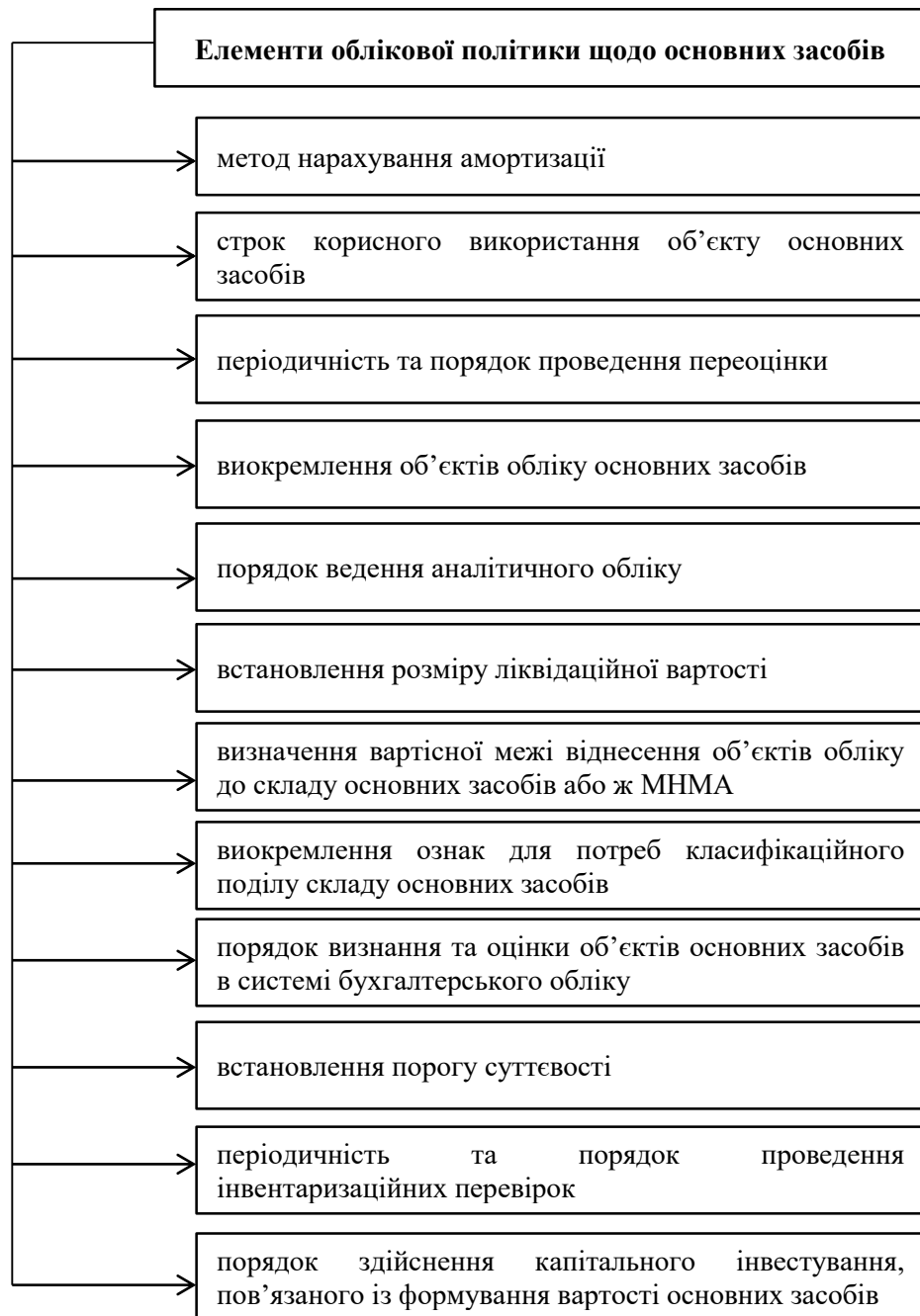

Рис. 1.1 Елементи облікової політики щодо основних засобів

Також на порядок формування облікової політики впливають чинники, що відносяться до макро- та мікро рівнів (рис.1.2).

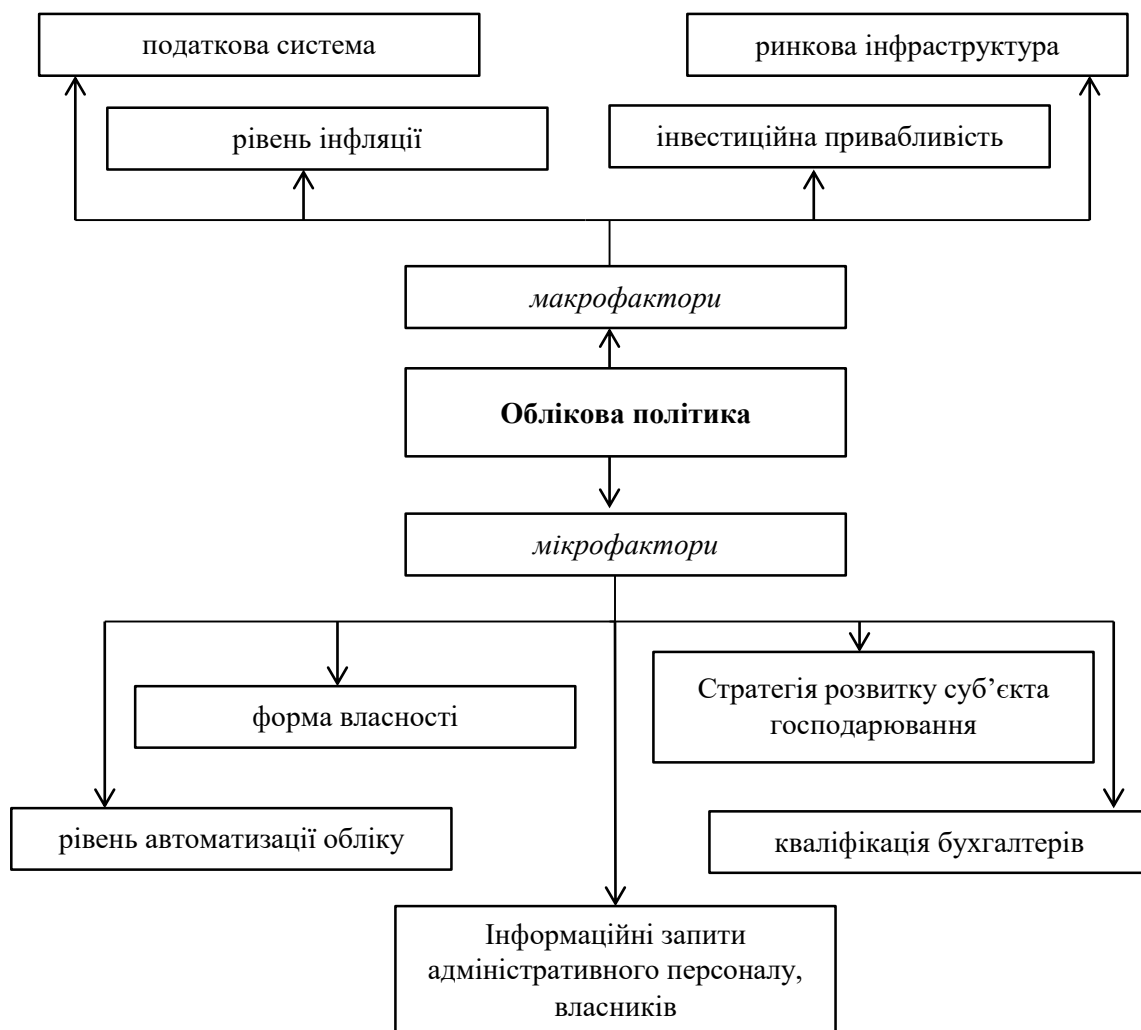

Рис. 1.2 Вплив макро- та мікро чинників на порядок формування облікової політики щодо основних засобів

Проблемні питання організації контролю за надходженням та використанням основних засобів приділялася значна увага вітчизняними вченими. Особливо слід відмітити праці Ф.Ф. Бутинця, Л.К. Сука, Л.П. Кулаковської та ін.

Головним завданням збереження основних засобів є завчасно, в ході періодичних планових перевірок, виявляти факти порушення правил зберігання матеріальних цінностей, які можуть привести до: крадіжки, недостачі, псування і інших втрат основних засобів. Необхідно завчасно інформувати керівника підприємства для негайного вжиття заходів щодо усунення згаданих фактів [6].

До основних завдань застосування контрольних процедур до порядку надходження, використання та вибуття основних засобів слід віднести:

- правильність віднесення основних засобів до складу основних засобів;
- перевірка дотримання правил формування первісної вартості основних засобів в залежності від шляхів їх надходження;
- дотримання правил своєчасного та правильного документального оформлення оприбуткування, використання та вибуття основних засобів, а також документального оформлення нарахування амортизації на основні засоби;
- правильність, сталість та своєчасність проведення амортизаційних розрахунків;
- перевірка дотримання положень норм чинного законодавства при веденні бухгалтерського обліку основних засобів.

Організація контролю за надходження та використанням основних засобів передбачає використання сукупності контрольних процедур, що повинні бути зорієнтовані на вивченні та доведенні раціональності організації обліку основних засобів, а також визначення шляхів його удосконалення.

1.3 Характеристика та аналіз господарської діяльності ПП «Лівіна»

Приватне підприємство «Лівіна» Малинського району Житомирської області створене з метою виробництва та реалізації лісопильної та стругальної продукції, а також здійснення інших видів діяльності, що зазначені в Статуті підприємства, не суперечать чинному законодавству та дозволяють одержувати прибуток на основі використання ресурсів, що належать суб'єкту господарюванню або залучені ним.

За допомогою таблиці 1.3 розглянемо організаційну характеристику ПП «Лівіна»:

Таблиця 1.3

Організаційна характеристика ПП «Лівіна» Малинського району
Житомирської області

Ідентифікаційні реквізити суб'єкта господарювання, місцезнаходження	
Повне найменування	Приватне підприємство «Лівіна»
Скорочена назва	ПП «Лівіна»
Організаційно-правова форма	Приватне підприємство
Код за ЄДРПОУ	36831635
Код за КОПФГ	120
Код за КВЕД	16.10 Лісопильне та стругальне виробництво
Область	Житомирська
Район	Малинський
Населений пункт	с. Лісна Колона
Вулиця, будинок	Вул. Щорса, 4

Для економічної характеристики ПП «Лівіна» використаємо фінансову звітність досліджуваного підприємства за 2018-2020 року (таб.1.4):

Як свідчать дані таблиці 1.4 найбільшу питому вагу в структурі активів досліджуваного підприємства займають основні засоби. Так, їх питома вага в динаміці 2018- 2020 років склала: в 2018 році – 39,2 % та 39,6 % в 2020 році. Таким чином, питома вага має сталий розмір в динаміці досліджуваних років. Значно зріс розмір дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги з 10,7 % в 2018 році до 27,5 в 2020 році. Керівництву підприємства потрібно звернути увагу на методи управління рівнем дебіторської заборгованості з метою зменшення її питомої ваги в майбутніх звітних періодах.

Що стосується пасивів, то в їх складі найбільшу питому вагу займає нерозподілений прибуток (непокритий збиток). Питома вага склала в 2018 році – 97,4 % та 97,8 в 2020 році. Позитивним є зменшення розміру кредиторської заборгованості з оплати праці з 23,5 тис. грн. в 2018 році до 0,3 тис.грн в 2020 році.

Таблиця 1.4

Характеристика активів та пасивів ПП «Лівіна» Малинського району Житомирської області за 2018-2020 рр.

Балансова стаття	2018 рік		2019 рік		2020 рік	
	тис.грн	%	тис.грн	%	тис.грн	%
Актив						
<i>1. Необоротні активи</i>						
Нематеріальні активи за зали	-	-	15,6	0,2	12,5	0,1
Незавершені капітальні інвестиції	936,7	12,0	39,2	0,5	15,7	0,2
Основні засоби за залишковою вартістю	3045,7	39,2	3974,2	52,9	3472,7	39,6
<i>2. Оборотні активи</i>						
Запаси	762,7	9,8	289,2	3,8	579,0	6,6
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	828,5	10,7	1452,3	19,3	2415,7	27,5
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	222,2	2,9	207,2	2,8	19,3	0,2
Інша поточна дебіторська заборгованість	83,5	1,1	191,1	2,5	217,3	2,5
Гроші та їх еквіваленти	1897,8	24,4	1349,6	18,0	2047,8	23,3
Баланс	7777,1	100,0	7518,4	100,0	8780,0	100,0
Пасив						
<i>1. Власний капітал</i>						
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	7571,5	97,4	7032,1	93,5	8585,8	97,8
<i>2. Поточні зобов'язання</i>						
Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	115,7	1,5	254,5	3,4	128,2	1,5
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	41,8	0,5	123,7	1,6	33,0	0,4
Поточна кредиторська заборгованість за страхуванням	-	-	14,7	0,2	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з оплати праці	23,5	0,3	59,9	0,8	0,3	0,003
Інші поточні зобов'язання	24,6	0,3	33,5	0,5	32,7	0,3
Баланс	7777,1	100,0	7518,4	100,0	8780,0	100,0

Для повної економічної характеристики діяльності досліджуваного підприємства ПП «Лівіна» необхідним є розгляд порядку формування фінансових результатів за 2018-2020 роки. Для відображення фінансових результатів наведено на рис. 1.3:

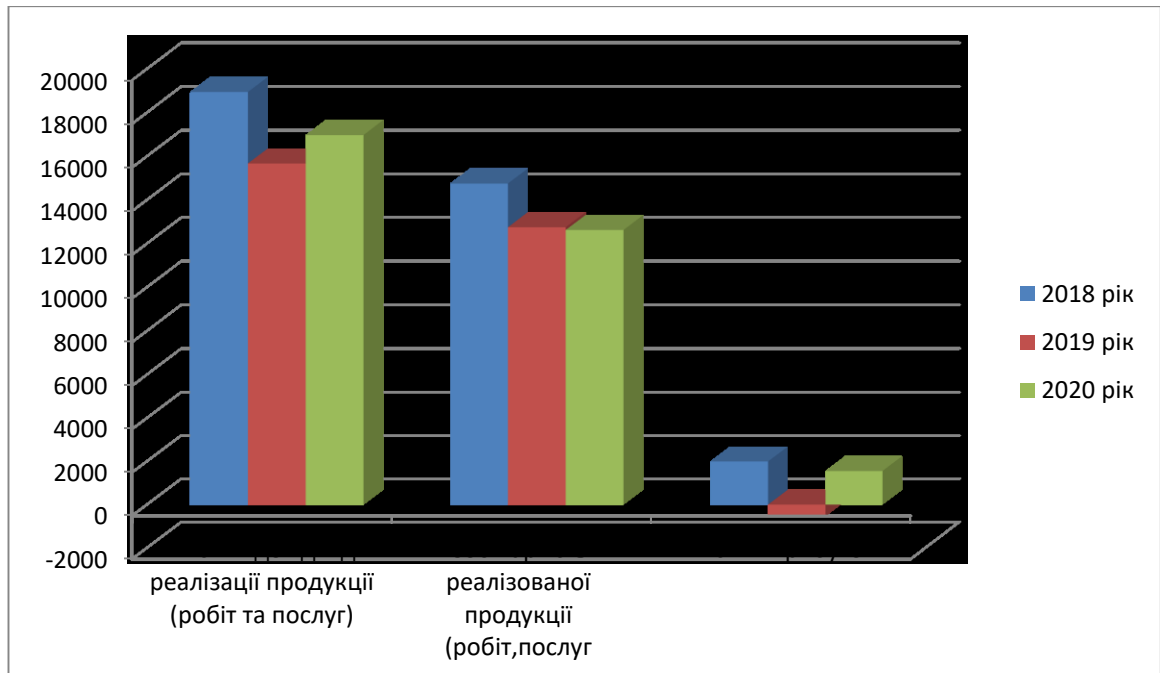

Рис. 1.3 Показники формування фінансових результатів ПП «Лівіна» в 2018-2020 роки

Як свідчать дані рис. 1.3 розмір чистого доходу та чистого прибутку зазнали деяких коливань, особливо це помітно в 2019 році. Так сума, чистого доходу в 2018 році склав 18948 тис. грн в 2018 році та 16975,4 тис. грн. в 2020 році. В 2019 році було господарська діяльність ПП «Лівіна» була збиткова. Так розмір збитку склав 539,5 тис. грн. Проте керівництвом досліджуваного підприємства вчасно було задіяно сучасні методи управління робочим капіталом підприємства і вже в 2020 році розмір прибутку склав 1553,7 тис.грн., що свідчить про позитивну динаміку у формуванні фінансових результатів.

РОЗДІЛ 2. ОБЛІК І КОНТРОЛЬ НАЯВНОСТІ ТА ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

2.1 Завдання та роль облікової-контрольної системи щодо наявності та використання основних засобів

Основні засоби для досліджуваного підприємства ПП «Лівіна» являються одним із основних об'єктів бухгалтерського обліку, про що свідчать дані таблиці 2.1:

Таблиця 2.1

Аналіз структури основних засобів в ПП «Лівіна» за 2018-2020 роки

Показники	2018 рік	2019 рік	2020 рік	Відхилення 2020 р від 2018 р
<i>Основні засоби, тис.грн:</i>				
первісна вартість	3045,7	5278,9	5197,5	+2151,8
накопичений знос	849,5	1304,7	1724,8	+875,8
залишкова вартість	3045,7	3974,2	3472,7	+427,0
<i>Питома вага відносно, %:</i>				
вартості необоротних активів	76,5	98,6	99,2	+22,7
валюти балансу	39,2	52,9	39,5	+0,3

Основні засоби є основою необоротних активів підприємства і в динаміці їх питома вага збільшується з 76,5 % в 2018 році до 99, 2 % в 2020 році або ж на 22,7 %. В загальній структурі активів питома вага майже незмінна 39,2 % і 39,5 % в 2018 і 2020 роках. В зв'язку з цим в ПП «Лівіна» власниками та адміністративним персоналом приділяється велика увага процесу управління наявністю, використанню та вибуттю основних засобів.

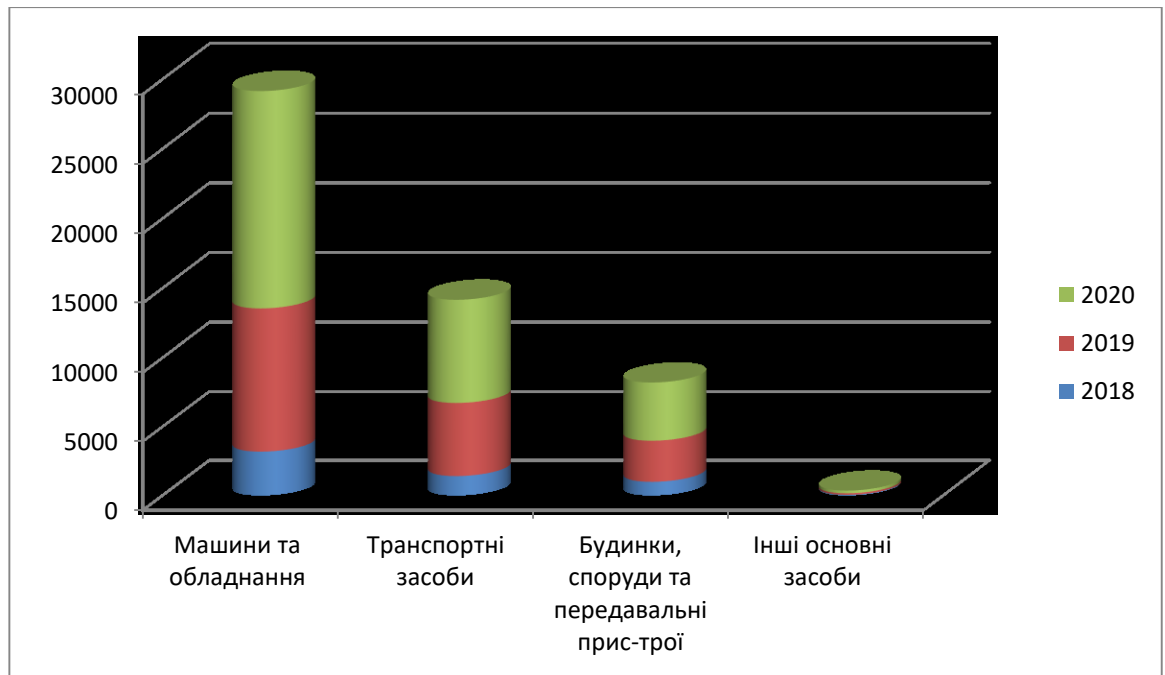

Рис. 2.1 Структура основних засобів в ПП «Лівіна»

Головним джерелом інформації процесу управління в будь-якому суб'єкті господарювання і ПП «Лівіна» зокрема є обліково-контрольна система. Наскільки раціонально виокремлені завдання цієї системи опосередковано залежить ефективність управлінського процесу.

Основною метою обліку та контролю наявності та використання основних засобів в досліджуваному підприємстві є забезпечення своєчасного та достовірного оформлення операцій пов'язаних з даним об'єктом обліку, ефективне використання основних засобів в господарській діяльності підприємстві відповідно до їх призначення.

Мета ведення обліку надходження, використання та вибуття основних засобів деталізується в завданнях. До завдань обліково-контрольної системи щодо наявності та використання основних засобів в ПП «Лівіна» відносять:

- своєчасне та достовірне документальне оформлення операцій щодо надходження, вибуття та використання основних засобів;
- нарахування та відображення в обліку амортизації в строки визначені нормативно-правовими актами із використанням методу

нарахування амортизації, що зазначений в наказі «Про облікову політику підприємства на 2021 рік»;

- своєчасне відображення переміщення основних засобів між структурними підрозділами за допомогою методів бухгалтерського обліку;
- правильне відображення витрат, що пов'язані із проведенням капітального ремонту, модернізацією та поліпшенням основних засобів;
- вивчення раціонального та ефективного використання основних засобів;
- виявлення об'єктів, що з різних причин не використовуються в господарській діяльності підприємства.

В досліджуваному підприємстві ПП «Лівіна» сформована облікова політика, яка оформлена у вигляді наказу № 32 «Наказ про облікову політику на підприємстві» за 2019 рік. Останні два роки положення наказу не переглядались у зв'язку із дотриманням підприємством такого принципу ведення бухгалтерського обліку як послідовність, тобто використання із року в рік прийнятих елементів облікової політики.

До основних елементів облікової політики в ПП «Лівіна» відносять:

- порядок оцінки основних засобів,
- метод нарахування амортизації,
- визначення строку корисного використання,
- періодичність та порядок проведення переоцінки основних засобів,
- розріз ведення аналітичного обліку,
- виокремлення субрахунків в межах Робочого плану рахунків,
- порядок визначення ліквідаційної вартості,
- виокремлення об'єктів обліку щодо основних засобів,
- встановлення вартісної межі віднесення матеріальних активів до складу основних засобів та ін.

Відповідно до виокремлених елементів облікової політики в ПП «Лівіна»н

1. вартісна межа віднесення матеріальних активів до складу основних засобів встановлена в розмірі більше 20 000 грн;
2. метод нарахування амортизації – прямолінійний;
3. строк корисного використання встановлюється із дотриманням норм ПКУ на підставі усного розпорядження директора підприємства, який в обов'язковому порядку прописується в Інвентарній картці об'єкту обліку основних засобів;
4. первісне визнання основних засобів здійснюється відповідно до положень НПСБО 7;
5. переоцінка основних засобів проводиться, якщо залишкова вартість суттєво відрізняється від справедливої вартості таких об'єктів на дату складання балансу. Критерій суттєвості встановлений на рівні 15 %;
6. ліквідаційна вартість основних засобів прийнята за нуль;
7. аналітичний облік основних засобів ведеться в розрізі кожного об'єкту та матеріально-відповідальних осіб.

Проведення контрольних заходів щодо встановлення правильності відображення надходження, використання та вибуття основних засобів є невід'ємною складовою управлінського процесу. Основні зусилля проведення контрольних заходів в ПП «Лівіна» направлені на (рис. 2.1):

В ході проведення контролю в ПП «Лівіна» використовується цілий набір процедур, що дають змогу виявляти, а також запобігати виникненню випадків зловживань та нехтування матеріально-відповідальними особами та іншими працівниками (наприклад, обліковцями) своїми службовими обов'язками. Відповідальним за своєчасність проведення контролю в ПП «Лівіна» є керівник підприємства.

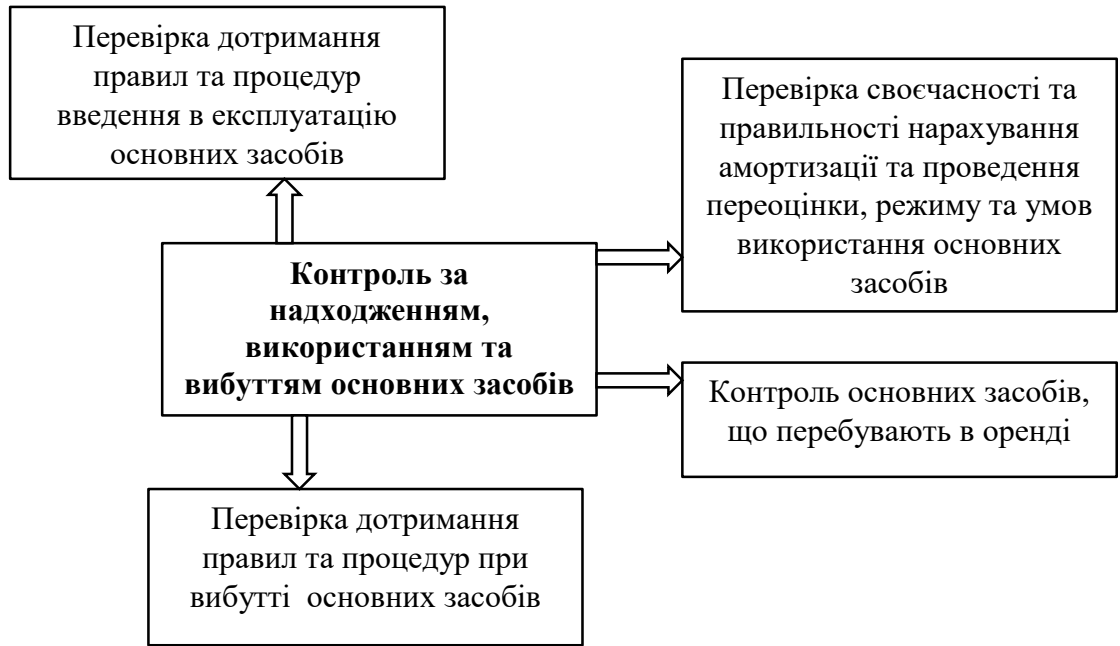

Рис. 2.1 Направленість контролю за надходженням, використанням та вибуттям основних засобів

З метою забезпечення ефективності використання контрольних процедур необхідною є раціональна організація самої системи контролю. Ефективна система контролю основних засобів включає: аналіз основних засобів підприємства за минулий період; аналіз структури та стану основних засобів; контроль за формування амортизаційної політики підприємства; контроль за своєчасним оновленням основних засобів підприємства; контроль за використанням основних засобів підприємства; внутрішній контроль використання основних засобів [9].

Таким чином, виконання завдань та усвідомлення ролі облікової-контрольної системи щодо наявності та використання основних засобів системою управління запобігає виникненню негативних подій у господарській діяльності досліджуваного підприємства. Раціонально організована обліково-контрольна діяльність щодо основних засобів дає змогу спрогнозувати ефективність їх використання, підвищить релевантність інформаційної бази, що є основою прийняття управлінських рішень.

2.2 Облік наявності і використання основних засобів

Як вже зазначалось, процес прийняття управлінських рішень базується на даних, що формуються в обліково-контрольній системі. Частка цієї інформації від загального обсягу даних може складати до 90 %. Початковим етапом відображення надходження, використання та вибуття основних засобів є первинний облік, в якому акумулюються дані необхідні адміністративному персоналу. Ефективність організації первинного обліку в ПП «Лівіна» проявляється у своєчасному, повному та правильному оформленні необхідних первинних документів.

В досліджуваному підприємстві для первинного документального оформлення операцій з надходження, використання та вибуття основних засобів використовують типові форми наведені наказі Мінстату «Про затвердження типових форм первинного обліку» від 29.12.1995 № 352 [50]. При цьому слід відмітити, що станом на кінець 2021 року Держстат своїм Наказом від 17 вересня 2021 року № 238 скасував обов'язкове використання типових форм первинного відображення операцій, пов'язаних із основними засобами.

Документальне оформлення операцій, пов'язаних із основними засобами в ПП «Лівіна» зумовлює рух облікової інформації між первинними документами, регістрами аналітичного, а також синтетичного обліку та формами звітності. Рух облікової інформації в ПП «Лівіна», щодо надходження, використання та вибуття основних засобів представлений у додатку К.

В досліджуваному підприємстві, з метою обліку основних засобів, що введені в експлуатацію та поставлені на баланс, обліковими працівниками використовується Інвентарна картка обліку основних засобів. Даний первинний документ відкривається в одному примірнику на кожен об'єкт основних засобів і в ній міститься основна інформація про основний засіб: (назва, інвентарний номер, дата введення в експлуатацію та її місце, основні

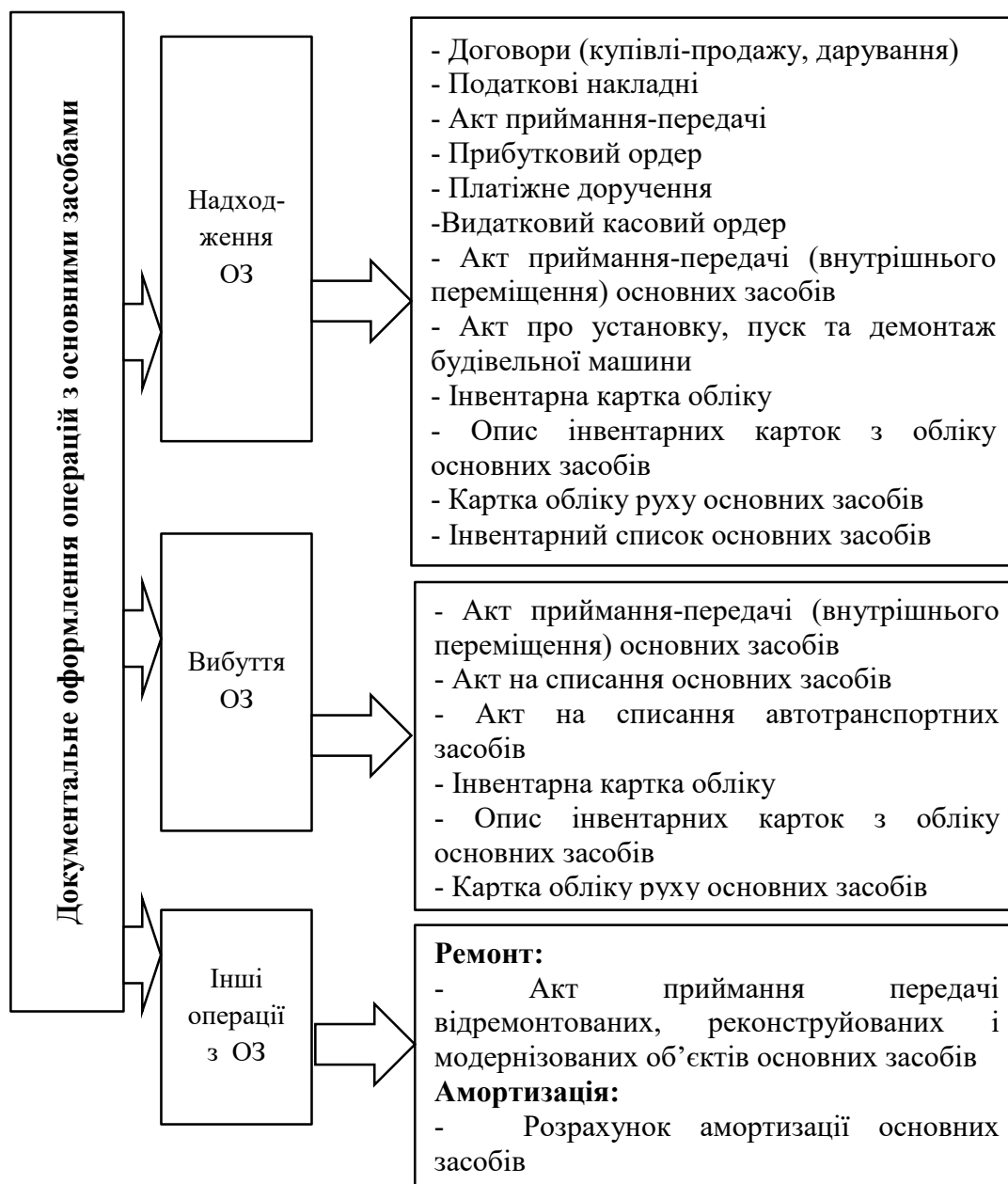

Рис. 2.2 Документальне оформлення операцій з основними засобами в ПП «Лівіна»*

* побудовано автором на основі наказу Мінстату від 29.12.1995 № 352 [50]

технічні характеристики, відомості про порядок нарахування амортизації, проведення переоцінки та ін..).

Вважаємо, що даний первинний документ не в повній мірі спроможний відобразити релевантні дані про об'єкт основних засобів, що можуть використовуватись обліковими працівниками при веденні управлінського

обліку. Так як було відмінено обов'язковість застосування стандартизованих форм документального оформлення операцій, пов'язаних із надходження, використанням та вибуття основних засобів, необхідним є введення додаткових реквізитів до Інвентарної картки обліку основних засобів, таких як: справедлива вартість термін корисного використання та шлях надходження в підприємство. Ці реквізити будуть давати змогу відображати показники, що є унікальними для кожного об'єкту основних засобів та полегшить процес управління їх використання.

Бухгалтерський облік основних засобів в ПП «Лівіна» ведеться відповідно до НПСБО 7 «Основні засоби». Для обліку основних засобів в досліджуваному підприємстві використовується рахунок 10 «Основні засоби».

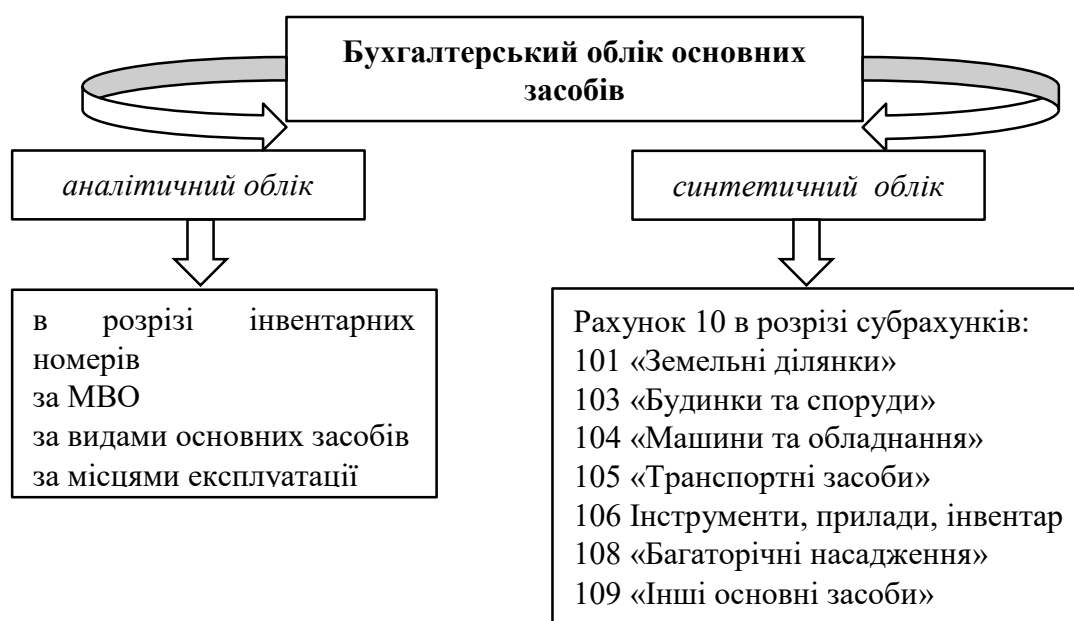

Рис. 2.3 Порядок ведення аналітичного та синтетичного обліку основних засобів в ПП «Лівіна»

Відповідно до Плану рахунків № 291, за дебетом цього рахунка відображаються [44]:

- надходження (придбаних, створених, безоплатно отриманих) основних засобів на підприємство (за первісною вартістю);

- сума витрат, яка пов'язана з поліпшенням об'єкта (реконструкція, модернізація), що призводить до збільшення майбутніх економічних вигод, первісно очікуваних від використання об'єкта;

- сума дооцінки вартості об'єкта основних засобів.

Проте слід відмітити, що при надходженні основні засоби не одразу зараховуються на рахунок 10. Первісна вартість їх формується на рахунку 15 «Капітальні інвестиції», зокрема на субрахунку 152 «Придбання (виготовлення) основних засобів».

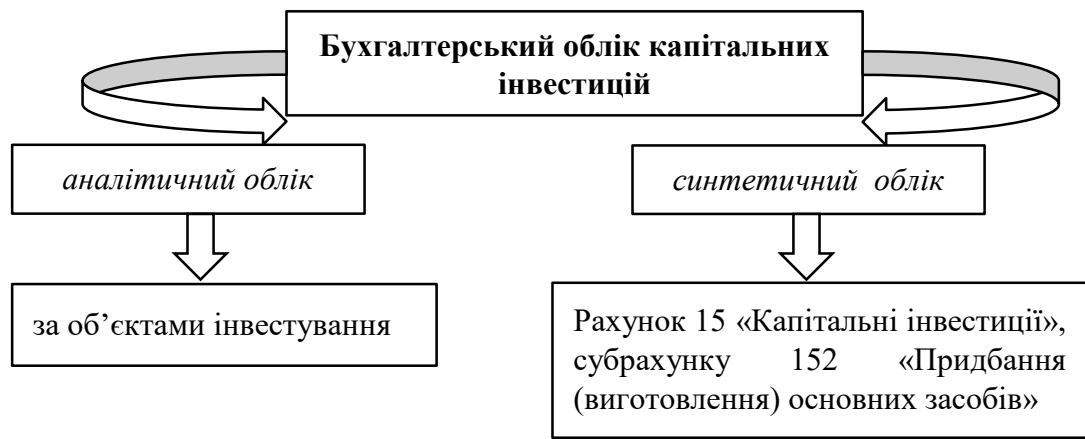

Рис. 2.4 Порядок ведення аналітичного та синтетичного обліку капітальних інвестицій в основні засоби в ПП «Лівіна»

В ПП «Лівіна» основні засоби можуть надходити із різних джерел: придбання, виготовлення, безоплатна передача, як внесок до зареєстрованого (пайового) капіталу. В залежності від шляху надходження основних засобів по різному відбувається оцінка основних засобів. Це може бути первісна вартість, справедлива оцінка, що формується по дебету субрахунку 152. Вчені І. Павлюк та І. Губіна вважають, що при безкоштовному надходженні вартість основних засобів слід відразу відображати за дебетом рахунку 10 «Основні засоби», а витрати, пов'язані з доставкою та монтажем, накопичувати на рахунку 15, і в момент введення в експлуатацію об'єктів віднести їх на рахунок 10 [38]. З нашої точки зору, при відображенні основних засобів, що надходять безоплатно та в різні періоди

господарського року, одразу на рахунку 10 «Основні засоби», необхідним буде негайне нарахування амортизації на такі об'єкти.

Для відображення нарахування амортизації (зносу) на основні засоби в ПП «Лівіна» використовується рахунок 13 «Знос(амортизація) необоротних активів», субрахунок 131 «Знос основних засобів». Субрахунок є пасивним, по дебету буде відображена сума зменшення нарахованого зносу, по кредиту – сума нарахованої амортизації та індексованого зносу. В межах прийнятої облікової політики, щодо основних засобів в ПП «Лівіна» використовується прямолінійний метод нарахування амортизації.

Класифікаційний поділ господарських операцій, що відображають надходження, вибуття та використання основних засобів в ПП «Лівіна» за досліджуваній період наведено в додатку Л, а їх відображення системою бухгалтерських рахунків за 2020 рік – в додатку М.

Регістром синтетичного обліку щодо основних засобів в ПП «Лівіна» є журнал № 4. За допомогою даного реєстру узагальнюється інформація про надходження, використання та вибуття основних засобів, про порядок нарахування зносу, здійснення капітального інвестування. Записи в журнал 4 робляться на підставі використання даних первинних документів та зведених реєстрів.

Що стосується порядку відображення інформації про основні засоби у фінансовій звітності, то інформації про них можна відслідкувати за допомогою форм:

форма 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», розділ I;

форма 5 «Примітки до річної фінансової звітності», розділ II (основні засоби), розділ III (капітальні інвестиції).

Відображення інформації про основні засоби у фінансовій звітності наведено у таблиці 2.2:

Таблиця 2.2

Відображення інформації про основні засобів у фінансовій звітності

Номер та назва рахунку	Назва форми фінансової звітності			
	Форма 1 Баланс (Звіт про фінансовий стан)		Форма 5 Примітки до річної фінансової звітності	
	назва	код рядка	назва	код рядка
10 «Основні засоби»	Основні засоби: Первісна вартість Знос	1010 1011 1012	Земельні ділянки	100
			Капітальні витрати на поліпшення земель	110
			Будинки, споруди та передавальні пристрої	120
			Машини та обладнання	130
			Транспортні засоби	140
			Інструменти, прилади, інвентар (меблі)	150
			Робоча і продуктивна худоба	160
			Багаторічні насадження	170
		Інші основні засоби	180	
15 «Капітальні інвестиції»	Незавершені капітальні інвестиції	1005	Придбання (виготовлення) основних засобів	290

Показники, що знаходять своє відображення у наведених формах фінансової звітності дають змогу задовольнити інформаційні потреби як внутрішніх, так і зовнішніх користувачів ПП «Лівіна».

2.3 Система та інструменти контролю наявності та використання основних засобів

В господарській діяльності підприємств можуть виникати ситуації, які пов'язані із основними засобами і що впливають на формування фінансового результату діяльності, в кінцевому результаті, а саме: наявність значного ступеня зношеності основних засобів, як фізичного, так і морального, неправильне виокремлення об'єктів обліку (зайва деталізація), застосування неправильних методів оцінки основних засобів або ж не розуміння порядку формування справедливої вартості таких об'єктів, не повна завантаженість

виробничих потужностей суб'єкта господарювання, наявність основних засобів, що не використовуються та ін. В зв'язку з цим необхідним є організація ефективної системи контролю за їх наявністю та використанням.

Метою проведення контролю наявності та використання основних засобів в ПП «Лівіна» є:

- перевірка правильності та своєчасності оформлення первинної документації щодо руху основних засобів;
- повноти відображення даних із первинної документації в регістрах синтетичного обліку;
- вивчення послідовності застосування елементів облікової політики щодо основних засобів в конкретно взятому підприємстві;
- перевірка достовірності відображення даних щодо основних засобів у формах звітності;
- дослідження дотримання норм чинного законодавства щодо порядку надходження, використання та вибуття основних засобів.

Предметом контролю щодо надходження, використання та вибуття основних засобів в ПП «Лівіна» є сукупність господарських операцій пов'язаних із документуванням та відображенням їх в обліку. Відповідно до мети проведення контролю в ПП «Лівіна» нами можуть бути виокремлені основні об'єкти контрольної перевірки (рис. 2.5):

В досліджуваному підприємстві ПП «Лівіна» контрольні перевірки відбуваються завдяки проведенню інвентаризації. При цьому при проведенні інвентаризації суб'єкти контролю в підприємстві перевіряють не лише фактичні наявність основних засобів, але й правильність та достовірність формування їх оцінки на певну дату.

Рис. 2.5 Об'єкти контролю щодо надходження, використання та вибуття основних засобів, що виокремлюються в ПП «Лівіна»

Інвентаризацію основних засобів проводять відповідно до пункту 7 розділу I наказу Мінфіну від 02.09.14 р. № 879 [49] (перед початком складання річної фінансової звітності) або у терміни визначені керівником та власником підприємства. В ПП «Лівіна» інвентаризацію основних засобів починають проводити після підписання наказу про її проведення керівником підприємства, починаючи із 1 жовтня звітного року. Відповідальність за проведення несе керівник ПП «Лівіна». В його обов'язки входить забезпечення належних умов її проведення, визначення об'єктів інвентаризації, строків проведення. До складу інвентаризаційної комісії в ПП

«Лівіна» входять: директор підприємства, головний інженер та бухгалтер з оплати праці.

Випадки, коли в ПП «Лівіна» в обов'язковому порядку проводиться інвентаризаційна перевірка основних засобів наведена в додатку С.

Інвентаризаційна комісія, що створена в досліджуваному підприємстві, протягом усього терміну проведення контрольної перевірки несе відповідальність за правильність та ефективність здійснення інвентаризації основних засобів та відображає її результати у затверджених формах документів. Форми інвентаризаційних документів, що використовуються в ПП «Лівіна» при перевірці наявності основних засобів:

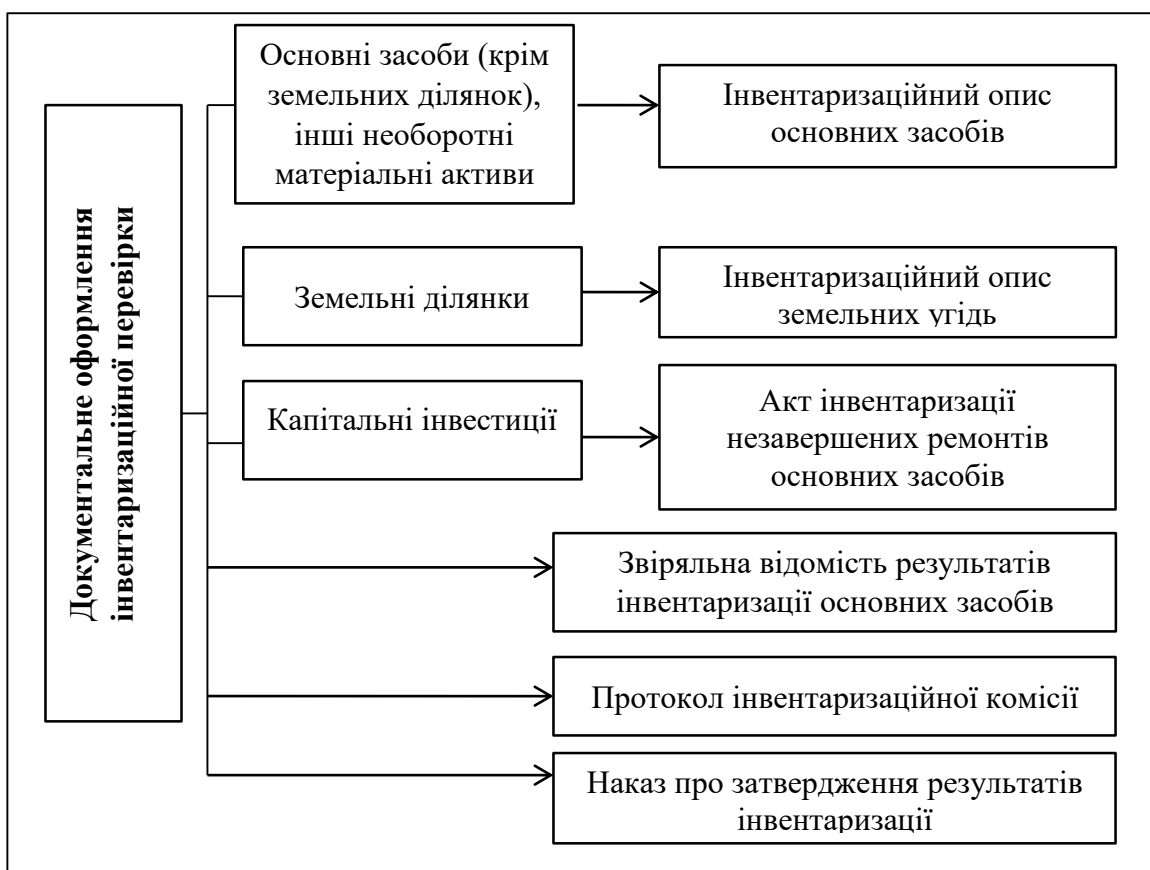

Рис. 2.6 Форми інвентаризаційних документів, що використовуються в ПП «Лівіна» при перевірці наявності основних засобів

В досліджуваному підприємстві перед початком проведення інвентаризаційної перевірки всі матеріально-відповідальні особи в обов'язковому порядку формують документ – звіт про здійснення останніх

операцій, пов'язаних із фактичним станом наявних в підприємстві основних засобів. Методика проведення інвентаризаційної перевірки та врегулювання виявлених різниць за допомогою рахунків бухгалтерського обліку в ПП «Лівіна» наведено в додатку Т.

Таким чином, контроль за процесом надходження, використання та вибуття основних засобів в ПП «Лівіна» здійснюється в межах чинного законодавства із врахування особливостей організації бухгалтерського обліку.

Проте, з нашої точки зору необхідним є доповнення системи контролю, прийнятої в досліджуваному підприємстві, системою внутрішнього контролю. Для цього в організаційній структурі підприємства потрібно виокремити службу внутрішнього контролю, в обов'язки співробітників якої буде входити проведення контрольних перевірок, інформування адміністрації підприємства про результати їх проведення з метою виявлення фактів нерационального використання активів підприємства, резервів підвищення ефективності господарської діяльності та ін.

В додатку Ф представлений алгоритм здійснення внутрішнього контролю основних засобів в ПП «Лівіна».

З алгоритму наведеного в додатку Ф видно, що на порядок організації внутрішнього контролю в досліджуваному підприємстві будуть впливати як внутрішні, так і зовнішні чинники. Ефективність же внутрішнього контролю основних засобів буде прямо залежати від обраного методичного інструментарію. Якщо ж віддача від проведення контрольних процедур системою внутрішнього контролю не буде давати належного ефекту, то необхідним буде її трансформація із встановленням причин такої ситуації, а також наведення рекомендацій по їх усуненню.

Перевірочний тест, що буде давати змогу оцінити ефективність внутрішнього контролю надходження, використання та вибуття основних засобів наведено в додатку Х. Результатом оцінки ефективності системи внутрішнього контролю в досліджуваному підприємстві може виступати

внутрішній документ «Управлінський висновок ефективності системи внутрішнього контролю», який можна складати в довільній формі.

Облікові працівники ПП «Лівіна» мають надавати релевантну інформацію про такий об'єкт обліку, як основні засоби з метою прийняття ефективних управлінських рішень. Адже саме облікова інформація буде складати основу при проведенні внутрішньої перевірки фактичної наявності, порядку вирощання та вибуття основних засобів, а також на ній будуть ґрунтуватися прийняття управлінських рішень.

Таким чином, від ефективності системи контролю основних засобів в ПП «Лівіна» залежить процес прийняття управлінських рішень.

ВИСНОВКИ

1. Економічний зміст категорії «основні засоби» висвітлений як працях зарубіжних та вітчизняних вчених, так і в чинних нормативно-правових актах. Проведений огляд літератури, нам дає змогу стверджувати, що під основними засобами слід розуміти матеріальні активи підприємств, що беруть безпосередню участь в господарській діяльності і у виробничому процесі зокрема, формуючи основу для створення капіталу.

2. Для забезпечення ефективності ведення господарської діяльності, на основі використання основних засобів, доцільною є організація належного рівня обліку і контролю за їх надходженням, використанням та вибуттям. При цьому під раціональною організацією обліку і контролю основних засобів слід розуміти цілеспрямований вибір методів, прийомів та способів накопичення та обробки інформацію, що стосуються даного об'єкту обліку.

3. В ПП «Лівіна» за період 2018-2020 роки найбільшу питому вагу в структурі активів досліджуваного підприємства займають основні засоби. Так, їх питома вага в динаміці 2018- 2020 років склала: в 2018 році – 39,2 % та 39,6 % в 2020 році. Таким чином, питома вага має сталий розмір в динаміці досліджуваних років. Це викликає необхідність приділення значної частини уваги керівниками підприємства процесу управління наявністю, використанню та вибуттю основних засобів.

4. В досліджуваному підприємстві метою ведення обліку та здійснення контролю за основними засоби є забезпечення своєчасності та достовірності оформлення господарських операцій, що пов'язані з даним об'єктом обліку та контролю. З метою досягнення цієї мети в ПП «Лівіна» було розроблено наказ «Про облікову політику підприємства», в якому висвітлені основні елементи сформованої облікової політики, а саме: строк корисного використання встановлено із дотриманням норм ПКУ на підставі усного розпорядження директора підприємства, який прописаний в

Інвентарній картці об'єкту обліку основних засобів; метод нарахування амортизації – прямолінійний; критерій суттєвості для переоцінки основних засобів встановлений на рівні 15 %; аналітичний облік основних засобів ведеться в розрізі кожного об'єкту та матеріально-відповідальних осіб; ліквідаційна вартість основних засобів прийнята за нуль та ін.

5. Первинний облік основних засобів ведеться за допомогою типових форм. Синтетичний облік основних засобів в ПП «Лівіна» ведуть відповідно до розробленого Робочого плану за допомогою рахунків 10 «Основні засоби», 131 «Знос основних засобів», 152 «Придбання (виготовлення) основних засобів»;

6. Проведені дослідження показали, що контроль в підприємстві здійснюється відповідно до положень чинних нормативно-правових актів. Основним методологічним інструментарієм контролю в досліджуваному підприємстві є інвентаризація. При цьому при проведенні інвентаризації інвентаризаційна комісія створена в ПП «Лівіна» не лише перевіряє фактичну наявність основних засобів, але й правильність та достовірність формування їх оцінки на певну дату, відображення в первинних і зведених документах господарських операцій, пов'язаних із основними засобами, раціональність їх використання в господарській діяльності.

7. Пропонуємо створити в досліджуваному підприємстві службу внутрішнього контролю за для підвищення ступеню контрольованості порядку ведення господарської діяльності в цілому та порядку використання основних засобів, зокрема. В посадові обов'язки співробітників служби внутрішнього контролю буде входити проведення контрольних перевірок, інформування адміністрації підприємства про результати їх проведення з метою виявлення фактів нераціонального використання активів підприємства, встановлення резервів підвищення ефективності господарської діяльності та ін.

8. Облік основних засобів і контроль за порядком їх надходження, використання та вибуття вимагають проведення перманентних досліджень за

для встановлення шляхів удосконалення організаційно-методологічних аспектів, а також забезпечення взаємоузгодженості норм правових актів. Наведені в інноваційному проекті організації обліку та контролю наявності та використання основних засобів шляхи удосконалення вітчизняних нормативно-правових актів, будуть сприяти гармонізації порядку ведення обліку в Україні із міжнародними стандартами ведення обліку та звітності, зменшать ступінь невідповідності та кількість проблемних питань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андросова О. Ф. Особливості класифікації груп основних засобів та методи нарахування амортизації згідно з новим податковим кодексом України. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2020. № 5. С. 102-106.
2. Бабяк Н.Д. Амортизаційна політика підприємства на сучасному етапі реформування економіки України. *Теорія і практика перебудови економіки* : матер. Другої Всеукр. НПК. Черкаси : Вид-во ЧДТУ, 2019 С. 61-64.
3. Бондар О. До питання оцінки основних засобів підприємства в бухгалтерському обліку. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2010. № 3. С. 23-28.
4. Бондарева Е. Модернизация основных фондов. *Ефективна економіка*. 2013. № 10. URL: <http://www.buhgalteria.com.ua>.
5. Бондаренко Н.М., Бідняк К.І. Організація внутрішньогосподарського контролю використання основних засобів підприємствах. *Вісник ОНУ імені І. І Мечнікова*. 2015. Т. 20. Випуск 1/1 С. 157–160
6. Бразілій Н. М. Класифікація необоротних активів за групами та ознаками – передумова вдосконалення. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. № 6. С. 123-129.
7. Бурова Т. Експрес-аудит необоротних активів підприємства. *Науковий Вісник МНУ ім. В. О. Сухомлинського*. Економічні науки. 2016. № 1 (6). С. 33-38
8. Бутинець Ф. Ф. Контроль та ревізія : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / Ф. Ф. Бутинець, С. В. Бардаш, Н. М. Малюга. Житомир: Світ, 2012. 458 с.
9. Бутинець Т. А. Основні засоби: точка зору економіста. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2012. № 5 С. 22–36

10. Войтенко Т., Піроженко О., Маханько О. та ін. Усе про облік основних засобів (фондів). 3-ге вид., перероб. і доп. Х.: Фактор, 2014. 440 с.
11. Гавриловський О. С. Облік переоцінки основних засобів. *Економічний аналіз*. 2014. № 2. С. 130-135.
12. Гавришко Н. В. Амортизація та знос в теорії обліку: проблема дефініцій. *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка*. 2004. № 17. С. 212-215.
13. Горицкая Н. Порядок бухгалтерского учета движения основных средств. *Облік і звітність*. 2012. № 23. 134 с.
14. Гуля В.С. Особливості здійснення внутрішнього контролю використання основних засобів на підприємстві. *Вісник студентського наукового товариства «Ватра»*. 2015. № 22. С. 91-102
15. Державний класифікатор України «Класифікація основних фондів»: наказ Державного комітету України по стандартизації, метрології та сертифікації № 507 від 19.08.1997 р. URL: <http://www.rada.kiev.ua>.
16. Довгалюк Н. В. Ефективність використання та відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств Центрального Полісся : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 / Н. В. Довгалюк. Житомир, 2010. 20 с
17. Домбровська Н. Р. Економічна сутність основних засобів та їх класифікація. *Економічні науки*. Серія: Облік і фінанси. 2012. Вип. 9 (1). С.340-349
18. Жарікова О. О. Первинний облік основних засобів: удосконалення типових форм. *Вісник СевНТУ: зб. наук. пр.*. Серія: Економіка і фінанси. 2021. Вип. 116. С. 55-59
19. Задорожний З.В. Проблеми обліку основних засобів і капітальних інвестицій. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2012. №7. С. 18-22.
20. Зябченкова Г. В. Застосування справедливої оцінки основних засобів в обліку. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2020. № 2. С. 129-133

21. Іващенко І. М. Визначення справедливої вартості при перевірці необоротних активів на зменшення. *Науковий вісник ХДУ*. 2015. № 13. С. 142-145.
22. Крупка Я.Д. Облік інвестицій: Монографія. Тернопіль: Економічна думка, 2001. 302 с.
23. Круш П.В., Подвігіна В.І., Клименко О.В. Капітал та основні засоби підприємства: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 168 с.
24. Кузнєцова О.М. Методика аудиту основних. *Управління розвитком*. 2012. № 7 (128). С.111-113
25. Куц Р. Інвентаризація в підприємствах України. Львів : Вид-во "Світ", 2018. 347 с.
26. Максименко А.В. Проблемні питання обліку основних засобів. *Фінанси, облік і аудит*: Збірник наукових праць. URL: [www.nbuv.gov.ua / portal / Soc_Gum / Foa / 2009_13 / index. html](http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Foa/2009_13/index.html).
27. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства та внесення змін до деяких наказів Міністерства фінансів України: наказ Міністерства фінансів України від 27.06.2013 № 635 URL:<http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/ru/v0635201-13>
28. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів: наказ Міністерства фінансів України від 30.09.2003 № 561. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0561201-03>
29. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби»: Рада з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку від 01.01.2012 № 929-014. URL: [http://zakon4.rada.gov.ua laws/show/929_014](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_014)
30. Назарбаева И. Основные фонды: меж трех законов. *Бухгалтерия*. 2018. № 1. URL: www.buhgalteria.com.ua
31. Наумчук О.А. Основні засоби: методика обліку і формування облікової політики. *Ефективна економіка*. 2017. № 11. URL: <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvnaekonomika&s=ua&z=2525>

32. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 „Основні засоби”: наказ Міністерства фінансів України від 27 квітня 2000 року № 92. URL: <http://proaudit.com.ua/buh/standart/psbo-7.html>
33. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльності»: наказ Міністерства фінансів України від 27 квітня 2000 року № 92, зі змінами та доповненнями від 3 вересня 2012 р URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1054-0>
34. Неміш Ю.В. Поняття «основні засоби» у сучасних наукових дослідженнях. *Аграрна економіка*. 2012. Т. 5. № 3–4. С. 181–187
35. Організація бухгалтерського обліку: [навчальний посібник] / за ред. В.С.Леня. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 696 с
36. Павлюк І. Облік придбання, іншого надходження і будівництва основних засобів. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2003. № 11. С. 31-38.
37. Павлюк І. Бухгалтерський облік переоцінки основних. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2011. № 6. С. 3-10
38. Павлюк І.М. Бухгалтерський облік основних засобів та інших необоротних матеріальних і нематеріальних активів: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2014. 159 с.
39. Павлюк І. Бухгалтерский учет затрат на улучшение и содержание основных средств. *Бухгалтерский учет и аудит*. 2004. №5. С. 12–16.
40. Питання-відповідь: Попередній договір оренди нерухомого майна. *Главбух*. 2018. № 2. URL: [http:// glavbuch.com.ua](http://glavbuch.com.ua)
41. Питання-відповідь: Індексація основних засобів у бюджетній установі. *Главбух*. 2018. № 3. URL: <http:// glavbuch.com.ua>
42. Пирець Н.М. Порівняльний аналіз національних та міжнародних стандартів обліку основних засобів. *Інноваційна економіка*. 2013. Вип. № 6. С. 325-330.
43. Півторак М. В. Класифікація основних засобів: вітчизняний досвід. *Агроінком*. 2019. № 5. С. 6–11.

44. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: наказ Міністерства фінансів України від 30 лист. 1999 р. № 291. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.

45. План рахунків бухгалтерського обліку у визначеннях та схемах: навчально-наочний посібник \ Ю.С. Цаль-Цалко, Ю.Ю. Мороз, Т.С. Гайдучок [та ін.]. Житомир: Рута, 2019. 212 с.

46. Податковий кодекс. Верховна Рада України. Харків : Право, 2021. 582 с.

47. Подолянчук О.А. Методика і аналіз аудиту обліку основних засобів. *Економічні науки*. 2012. № 4(70). С. 76–80

48. Примакова О.М. Основні засоби: бухгалтерський та податковий облік. Х.: Фактор, 2021. 146 с.

49. Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань: наказ міністерства фінансів України від 2.09. 2014 року № 879. URL: <https://pravo.uteka.ua/doc/Pro-zatverdzhennya-Polozhennya-pro-inventarizaciyu-aktiviv-ta-zobovyazan>

50. Про затвердження типових форм первинного обліку: наказ Міністерства статистики України від 29.12.1995 № 352. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0352202-95#Text>

51. Савченко Н.М., Савченко Р.О. Зовнішній та управлінський контроль суб'єкта господарювання. *Current issues of science and education*. The XIV International Science Conference, March 23 – 26, 2021, Rome, Italy. р. 50-53

52. Савченко Н. М. Внутрішній контроль: проблеми та перспективи. *Ефективна економіка*. 2019. № 9. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7288>

53. Ткач Н. О. Переоцінка основних засобів: нюанси обліку. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. Серія «Економіка». 2012. № 2. С. 197 – 203.

54. Хомин П.Я. Відмінності фінансового і податкового обліку основних засобів як наслідок неузгодженості звітності. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2003. №9. С. 24-31.
55. Черненко С.К. Природа основних фондів : монографія. Рівне, 2011.120 с.
56. Цебень Р. Л. Облікова політика основних засобів у контексті впровадження Податкового Кодексу України. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету*. Серія : Економічні науки. 2011. Вип. 28(1). С. 80-83.
57. Цокол С. Щодо визначення показників нарахованої та використаної амортизації . *Податки та бухгалтерський облік*. 2003 р. № 101. С. 23.
58. Щодо затвердження Державного класифікатора України «Класифікація основних фондів»: наказ Державного комітету України по стандартизації, метрології та сертифікації від 19.08.1997, № 507 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0507217-97#Text>
59. Юровский Б. Основні засоби – передача до статутного фонду, повернення. *Консультант бухгалтера*. 2012 р. № 41(165). С. 4-7.
60. Юшко С.В. Амортизація основних фондів у податковому обліку: критичний погляд на проблему. *Фінанси України*. 2008. № 10. С.80–88
61. Яловега Л.В. Облік витрат на ремонт та поліпшення основних засобів: бухгалтерський і податковий аспект. *Полтавська державна аграрна академія*. 2013. № 10(4). С. 460-466
62. Яцунська О. С. Процедура зменшення корисності основних засобів: організаційно-методичні аспекти. *Бізнес інформ* № 8. 2016. С. 12-20